

ΚΑΤΑΡΤΙΣΙΣ

«Τοῦτο δὲ καὶ εὐχόμεθα, τὴν ὑμῶν κατάρτισιν» (Β' Κορινθ. ιγ', 9)

Ὁ Ἱερομάρτυς Πλάτων
Μητροπολίτης Χίου

Τεύχος 64 ΜΑΪΟΣ-ΙΟΥΝΙΟΣ 2022

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΧΙΟΥ, ΦΑΡΩΝ & ΟΙΝΟΥΣΣΩΝ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΔΕΛΤΙΟ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΡΤΙΣΕΩΣ
ΧΙΟΣ

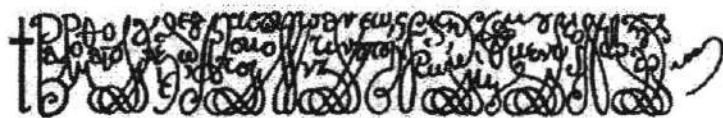

Σπουδαστές ΑΕΝ Μηχανικών
στήν Ί. Μονή Μυρσινιδίου (18.05.22)

Έορτή Κατηχητικών Σχολείων για τó 1821
(Ί. Μ. Αγ. Μηνᾶ 22.06.22)

Δρι0μ. Πρωτ. 35

Τερώτατε Μητροπολίτα Χίου, υπέρτιμε καί ἑξαρχε πάσης Ίωνίας, ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητέ ἀδελφέ καί συλλειτουργέ τῆς ἡμῶν Μετριότητος κύριε Μάρκε, χάρις εἴη τῇ ὑμετέρᾳ Τερότητι καί εἰρήνη παρὰ Θεοῦ.

Χριστός Ἀνέστη!

Δοξάζομεν τόν ἐν Τριάδι Θεόν, τόν εὐδοκήσαντα ὅπως τελεσθῇ ἐν τῷ πανσέπτῳ καθ' ἡμᾶς Κέντρῳ, συμφώνως πρὸς τὴν παράδοσιν καί τὴν τάξιν τῆς Ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας καί κατὰ τὴν Ἁγίαν καί Μεγάλην Ἑβδομάδα, ἡ ἔψησις καὶ ὁ καθαγιασμός τοῦ Ἁγίου Μύρου. Τό «θεουργικότατον ἔλαιον» θά χρησιμοποιηταί εἰς τὴν Ὁρθόδοξον οἰκουμένην διὰ νά μεταδίδῃ, ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ Χρίσματος, εἰς τοὺς ἄρτι ἐκ τῆς κολυμβήθρας ἐξεληθόντας τὰ πολυειδῆ χαρίσματα τοῦ Παναγίου Πνεύματος, τοῦ «θησαυροῦ τῶν ἀγαθῶν καί ζωῆς χορηγοῦ», ἐνισχύον εἰς τόν προκειμένον ἀγῶνα κατὰ τῶν ἀλλοτριωτικῶν δυνάμεων καί κρατύνον εἰς τὴν μετοχὴν τῶν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ζωὴν καί εἰς τὸ «ποιεῖν τε καί πράττειν τὰ δικαίωματα τοῦ Χριστοῦ».

Ἐκφράζομεν πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγαπητὴν Τερότητα τὴν Πατριαρχικὴν ἡμῶν εὐαρέσκεϊαν διὰ τὴν προσφορὰν ἀπαραιτήτων συστατικῶν, τὰ ὅποια ἐχρησιμοποιήθησαν καταλλήλως κατὰ τὴν ἔψησιν τοῦ Μύρου καί ἐπλήρωσαν τὴν περιοχὴν τοῦ Φαναρίου θεσπεσίου εὐωδίας. Ἡ δωρεὰ ὑμῶν ὑπῆρξε δι' ἡμᾶς καί τοὺς περὶ ἡμᾶς ἐν τῷ Κέντρῳ τῆς Ὁρθοδοξίας μία εἰσέτι ἀφορμὴ νά δοξάσωμεν τόν Δοτῆρα παντός ἀγαθοῦ, τόν χαρισάμενον ὑμᾶς πρόθυμον ἀρωγὸν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ.

Εὐχαριστοῦντες ἀπαξ ἐτι διὰ τὴν ὑμετέραν πρόφροναν συμμετοχὴν εἰς τὴν παρασκευὴν τοῦ Ἁγίου Μύρου καί εἰς τὴν χαρὰν τῆς ἡμῶν Μετριότητος, εὐλογηθείσης ὑπὸ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ νά προστῇ τῆς τελετῆς καθαγιασμοῦ αὐτοῦ διὰ τετάρτην φορὰν, ἐπικαλοῦμεθα ἐφ' ὑμᾶς τὴν χάριν καί τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ τῶν θαυμασίων.

βικ' Μαΐου ιδ'
ἡ ἀγαπητὴ καὶ ἡμεῖς ὡς Χειρὶ ἀδελφῶν

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Δ/νσεις: Ιωάννου Γενναδίου 14 - 115 21, Αθήναι
Τηλ. 210-7272.204, Fax 210-7272.210, e-mail: contact@ecclesia.gr

ΓΡΩΤ. 2870

ΑΡΙΘ.

ΛΗΘΕΝΤΙ ΤΗ 14η Ιουνίου 2022

ΔΙΟΙΚΤ. 1166

Πρός
τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην
Χίου, Ψαφῶν καὶ Οὐνούσιων κ. Μάρκον
Εὐχ. Νέον

Σεβασμιώτατε ἐν Χριστῷ ἀδελφέ,

Συνεδιᾷ Ἀποφάσει, ληφθεῖσα ἐν τῇ Συνεδείᾳ τῆς Ἀρχιεπίσκοπ. Γερᾶς
Συνόδου τῆς 8ης μηνὸς Ιουνίου ἐ.ε. γνωρίζομεν ὑμῖν ὅτι ἡ Ἱερὰ Σύνοδος, ἐν
τῇ δευτέρᾳ Συνεδείᾳ Αἰθῆς, λαβοῦσα ἐπ' ὀφιν τὸ ἐπ' ἀριθ. 1005/575/
1.6.2022 ἐμέτερον ἔγγραφο, δι' οὗ ἐνημερώνετε Αὐτὴν διὰ τὰς διεξαχθεί-
σας, πρώτας ἐν τῷ ἱστορικῷ γίνεσθαι λατρευτικὰς συνάξεις καὶ ἐκταστι-
κὰς ἐκδηλώσεις μετὰ τὴν ἀνυγραφήν εἰς τὰς ἀγιογραφικὰς δέλτους τῆς Ἐκ-
κλησίας τοῦ Ἁγίου ἐνδόξου Τροφόδοτου καὶ Ἐθνομάρτυρος Πλάτωνος
Μητροπολίτου Χίου (τοῦ Φραγκιάδου) καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἡπὲρ Πίστους
ἀνταρπέντων Χίων Κληρικῶν καὶ Μοναχῶν, κατὰ τὴν 13ην μηνὸς Μαΐου
ἐ.ε., καὶ υποβάλλετε τὰς ἐγκριτίας ὑμῶν διὰ τὴν παρουσίαν καὶ συμμετο-
χὴν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Σερρών καὶ Νιγρίτης κ. Θεολόγου,
ὡς Ἐκπροσώπου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰς ὡς
εἴρηται ἐκδηλώσεις, ὅστις καὶ ἀνέγνωσεν τὴν Συνοδικὴν Πράξιν Ἀγιοκα-
τατάξεως, ἀπεφάσισεν ὅπως ἀποστείλῃ τὸ παρὸν συγκαταληκτικὸν
ἔγγραφο πρὸς τὴν ἐμετέραν Σεβασμιότητα διὰ τὴν ἐπιτυχή διεξαγωγὴν τῶν
ὡς ἔνω διοργανωθειῶν ἐκταστικῶν ἐκδηλώσεων καὶ λατρευτικῶν συνά-
ξεων.

Ἐκ δὲ τούτων, καταπαλοῦμενοι τὴν ἐμετέραν Σεβασμιότητα ἐν Κυ-
ρίῳ, διατελούμεν μετ' ὀράτης

Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος, 14.6.2022

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος

Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος

Πεντηκοστή

Τοῦ Μητρ. Θεσσαλονίκης κ. Ανθίμου

Ἡ μεγάλη υπόσχεσι τοῦ Κυρίου δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐκπληρωθῇ. Ἦταν ἡ μεγάλη ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς. Οἱ μαθηταὶ τοῦ Κυρίου δὲν εἶχαν ἀκόμη συνέλθει ἀπὸ τὴν δοκιμασία τῆς ἀπουσίας του. Συγκεντρωμένοι καὶ σιωπηλοὶ κάθονται στὸ ὑπερῶν. Ὑπάρχει πάντως μέσα στὸ βάθος τῆς ψυχῆς τους κάποια κρυφὴ προσδοκία, κάποια ἀναμονή, κάποια γλυκειὰ ἐλπίδα. Κανένας δὲν μιλάει. Ἐμψυχα ἀδειανὰ δοχεῖα οἱ καρδιές τους περιμένουν τὴν ὥρα ποὺ θὰ πληρωθοῦν ἀπὸ τὴν οὐράνια βροχὴ τῆς θείας σοφίας καὶ ἀγάπης. Χέρσοι τόποι ποὺ θὰ πέση στὰ βάθη τους ζωογόνος βροχή, γιὰ νὰ φυτρώσῃ ὁ σπόρος καὶ νὰ πρασινίσῃ κάθε σπιθαμὴ, καὶ νὰ σχηματίσῃ ὠραίους χλοερούς κυματισμούς, ἀπὸ τὴν ἰδία δροσοβόλο αὖρα, μέχρις ὅτου γίνῃ καρπὸς ὠριμος καὶ μεστός, ἕτοιμος νὰ τροφοδοτήσῃ τὸν οὐρανόν. Ψυχὲς ἀποστολικές, νέοι καὶ ἡλικιωμένοι ἄνθρωποι, σὲ ὥρα ἀναμονῆς· ὁ νεανικὸς παλμὸς καὶ ἡ ὠριμὴ σωφροσύνη ἀδρανοῦν ἀκόμη. Ὡ ὥρες γλυκειᾶς προσμονῆς καὶ θείου μεγαλείου! Φόβος καὶ σιωπὴ. Ἀπνοια καὶ περισυλλογή. «Καὶ ἐγένετο ἄφνω ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦχος ὥσπερ φερομένης πνοῆς βιαίας, καὶ ἐπλήρωσεν ὅλον τὸν οἶκον οὗ ἦσαν καθήμενοι». (Πράξ. γ', 7).

Οὐράνιος, ἀκατάληπτος καὶ ἀπροσμέτρητος καταιγισμὸς ἀπὸ ἱερῇ φωτιά. Στιγμὲς αἰώνιες καὶ μοναδικές στὴν ἱστορία τοῦ κόσμου. Πυρωμένες φλόγες σὲ σχῆμα φωτεινῶν γλωσσῶν προδιαγράφουν τὴν πνευματικὴ πορεία τοῦ κόσμου, διαμοιράζονται στοὺς ἐκπλήκτους ἱεροὺς ἄνδρας καὶ ἀναστρέφουν καὶ μεταστρέφουν ὁλόκληρον τὸν ρυθμὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ τους κόσμου. Ἡ ψυχὴ τους ὠραιοποιεῖται. Τὸ πνεῦμα ἀναπτερόνεται. Ἡ συνείδησι φωτίζεται. Ἡ γνῶσι ἀπλώνεται. Τὸ σῶμα ἐνισχύεται. Τὸ φρόνημα ἀνανεώνεται. Ὁ φόβος διαλύεται. Ὁ θεῖος ζῆλος κορυφώνεται. Ἀνοίγεται διάπλατα ἡ διάνοιά τους σὲ νέους κόσμους σοφίας καὶ γνώσεως καὶ οἱ ἄλιεῖς γίνονται θεολόγοι σοφοί. Ἀνοίγουν τὸ στόμα τους διὰ νὰ μιλήσουν καὶ ἡ γλῶσσα τους συνθέτει νέους φθόγγους, νέες λέξεις. Πάρθοι καὶ Μῆδοι καὶ Ἑλαμίται καὶ τόσοι ἄλλοι ἄκουαν κατάπληκτοι τοὺς ἀποστόλους νὰ μιλοῦν τὴν δική τους γλῶσσα. Ἦταν τὸ προανάκρουσμα τῆς εὐαγγελικῆς ἐπαγγελίας εἰς «πάντα τὰ ἔθνη». Τὸ μέγα καὶ ἀνυπέρβλητο θαῦμα εἶχε γίνει. Ὁ Παράκλητος, τὸ Πανάγιο καὶ Θεῖο Πνεῦμα, τὸ τρίτο πρόσωπο τῆς Ἀγίας καὶ ὑπερυμνήτου Τριάδος εἶχε ἔλθει σύμφωνα μὲ τὴν ὑπόσχεσι τοῦ Κυρίου. Ἡ Ἐκκλησία εἶχε πλέον ἰδρυθῇ γιὰ νὰ συνεχίζεται ἀπ' αὐτὴ καὶ ἐντὸς αὐτῆς ἡ ἀπολύτρωσι τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Κεφαλὴ καὶ ἀκρογωνιαίος λίθος τῆς ὁ Χριστός, πρῶτοι λίθοι οἰκοδομῆς οἱ ἑνδοξοὶ Ἀπόστολοι. Εὐλογημένα παιδιὰ τοῦ Θεοῦ, ὅλοι ἐμεῖς.

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ
ΧΙΟΥ, ΨΑΡΩΝ & ΟΙΝΟΥΣΣΩΝ

Πρωτ. 1005

Αριθμ.

Διεκπ. 575

Εν Χίῳ τῇ 1ῇ Ιουνίου 2022

Απόδοσις τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα

Π ρ ό ς

τὴν Ἱερὰν Σύνοδον

τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

Εἰς Ἀθῆνας

«Κέντησε τώρα τὸν κορμό τοῦ πληγωμένου σχίνου
κι ἄσε νὰ στάξει καθαρὸ τὸ δάκρυ στὴν καρδιά Σου
μαστιχοφόρος εὐωδιά λούζει τὰ λείψανά Σου.
Δεσπότη Ἐθνομάρτυρα, εὐλόγα τὰ παιδιά Σου»
(Ὁ Χίου Μάρκος)

ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΓΕΤΗ!

Δοξάζοντες τὴν Τρισήλιον Θεότητα, τὸν ἀναρχον Πατέρα, τὸν τὰ πάντα δημιουργήσαντα δι' Υἱοῦ συνεργία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ τὸν συνάναρχον Υἱόν καὶ Λόγον, δί' οὗ τὸν Πατέρα ἐγνώκαμεν καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐπεδήμησεν ἐν κόσμῳ καὶ τὸ ἀκτιστοσυμπλαστουργοσύνθρονον καὶ συναΐδιον Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον καὶ ἐν Υἱῷ ἀναπαύομενον, ἡξιώθημεν νὰ ἐορτάσωμεν, ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς, τὴν ἱερὰν μνήμην τοῦ ἁγίου ἐνδόξου Ἱερομάρτυρος καὶ Ἐθνομάρτυρος Πλάτωνος Μητροπολίτου Χίου τοῦ Φραγκιάδου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ μαρτυρικῷ θανάτῳ ἀναιρεθέντων Χίων Κληρικῶν καὶ Μοναχῶν.

Ὁ ἐκκλησιαστικός αὐτός ἐορτασμός, πρῶτος ἐν τῷ ἱστορικῷ γίγνεσθαι, συνέπεσεν μέ τήν διακοσιοστήν ἐπέτειον τῆς μαρτυρικῆς αὐτῶν θυσίας.

Οὗτοι ἐπορφύρωσαν τήν Χίαν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθησαν, διά τοῦ τιμίου αἵματος αὐτῶν, καταστήσαντες τό γεγονός τοῦτο τό ἀπερίσειστον, ἀκλόνητον καί ἀναμφίλεκτον τεκμήριον τῆς ἕως τῆς συντελείας τῶν αἰώνων ἐλληνορθοδόξου ταυτότητος τῆς ναυπρυτάνεως νήσου ταύτης.

Ὁ μάρτυς Ἱεράρχης καί ὁ περί Αὐτόν συμμαρτυρήσας Ἱερός Κληρός ἀνεδείχθησαν πρωεῦς καί κωπηλάται τῆς δολιχηρέτμου ὁλκάδος τῆς Χιακῆς Ἐκκλησίας, ἦντινα, διαπλεύσαντες ἐν τῷ πελάγει τῶν δοκιμασιῶν, οὐριοδρομοῦσι πρὸς τόν εὐδιον λιμένα τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Ὁ ἅγιος Ἱεράρχης, ὡς ποιμήν καλός, ἀλλά καί ἀρνίον ἐσφαγμένον, καί τά σύν αὐτῷ ἱερά θύματα καί σφάγια, ἀπετέλεσαν τοὺς πνευματικούς σχίνους, ὧντινων τοὺς κορμούς οἱ δῆμιοι ἐκέντησαν καί ἐξ ὧν ἀπέσταξεν μαστιχοφόρον τό δάκρυον τῆς ὑπέρ Χριστοῦ θυσίας, τῆς κατὰ Χριστόν δόξης καί τῆς ἐν Χριστῷ ἐλευθερίας.

Ὅθεν, ἐκτιμῶντες κατ'ἀξίαν, οὐ τήν τυχούσαν, τήν ἐκπροσώπησιν τῆς Διαρκoῦς Ἱερᾶς Συνόδου, εἰς τόν ἐορτασμόν αὐτόν, ἐκφράζομεν ἐκ μέσης εὐγνωμονούσης καρδίας τάς εὐχαριστηρίους ἡμῶν εὐχάς καί προσρήσεις, δεόμενοι ὅπως ἔχητε, ἐν τῇ φοβερᾷ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως καί ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἀκαταισχύντους προσβευτάς τοὺς Χίους Ἱερομάρτυρας.

Ἐπὶ δέ τούτοις, διατελοῦμεν

Ἐλάχιστος ἐν Χριστῷ ἀδελφός
Ο ΧΙΟΥ ΜΑΡΚΟΣ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ
ΧΙΟΥ, ΨΑΡΩΝ & ΟΙΝΟΥΣΣΩΝ

Ἐν Χίῳ τῇ 6ῃ Ἰουνίου 2022

**ΜΗΝΥΜΑ
ΤΟΥ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ
ΧΙΟΥ, ΨΑΡΩΝ ΚΑΙ ΟΙΝΟΥΣΣΩΝ κ. ΜΑΡΚΟΥ
ΕΠΙ ΤΗ ΔΙΑΚΟΣΙΟΣΤΗ ΕΠΕΤΕΙΩ
ΤΗΣ ΠΥΡΠΟΛΗΣΕΩΣ
ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΝΑΥΑΡΧΙΔΟΣ
ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΝ ΚΑΝΑΡΗΝ**

*«...μαρτυρικό νησί...ὦ μή ξεχνᾶς, θυμήσου τόν Ψαριανό
πυρπολητή, τόν θεῖο ἐκδικητή σου» (Γ. Σουρῆς).*

Ἀγαπητοί μοι,

Κατά τήν νύκτα τῆς 6ης πρὸς 7ην Ἰουνίου 1822, ὁ Ψαριανός πυρπολητής Κωνσταντῖνος Κανάρης ἐπυρπόλει εἰς τόν λιμένα τῆς Χίου τήν τουρκικὴν ναυαρχίδα ἐκδικούμενος τήν σφαγὴν τῆς Χίου. Ἐκ τοῦ νικηφόρου διὰ τοὺς Ἕλληνας αὐτοῦ γεγονότος κατέστη ἀδύνατος ὁ ἀπὸ θαλάσσης ἀνεφοδιασμός τοῦ στρατοῦ τοῦ Δράμαλη εἰς τήν Πελοπόννησον, ὥστε ὁ Τοῦρκος πασᾶς νά ἀναγκασθῇ νά ἐπιστρέψῃ εἰς τήν Κόρινθον καί νά ἡττηθῇ κατὰ κράτος ἀπὸ τόν στρατηγόν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην εἰς τὰ Δερβενάκια (Ἰούλιος 1822). Τό ἡρωϊκὸν κατόρθωμα τοῦ Κανάρη ἔσωσε τήν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἐν τῇ γενέσει της. Ἐορτάζουσα τήν συμπλήρωσιν διακοσίων ἐτῶν (1822-2022) ἀπὸ τήν νίκην αὐτὴν τοῦ Ψαριανοῦ ἥρωος ἡ Ἱερά Μητρόπολις Χίου, Ψαρῶν καί

Οίνουσσῶν ἀφιερώνει τό ἐγκόλπιον ἡμερολόγιόν της εἰς τήν θεοσέβειαν καί τήν φιλοπατρίαν τοῦ Κανάρη.

Δί' ὅλους ἡμᾶς οἱ ὅποιοι ἐγεννήθημεν, ἐμορφώθημεν, ζῶμεν εἰς τήν Χίον, τά Ψαρά καί τās Οἰνούσσας ὁ Κωνσταντῖνος Κανάρης ἀπετέλει τό παιγνίδιον τῶν παιδικῶν χρόνων, τό περιεχόμενον τῶν σχολικῶν ἐορτῶν κατά τās ἐθνικάς ἐπετείους, τό σχολικόν ἢ ἐλεύθερον ἀνάγνωσμα τῶν μελετῶν, τās οἰκογενειακάς ἐπισκέψεις εἰς τό κέντρον τοῦ Δημοτικοῦ Κήπου τῆς Χίου.

Ὁ ἥρως αὐτός τιμᾷ τās νήσους τῆς καθ' ἡμᾶς Ἱερᾶς Μητροπόλεως διά τῆς πίστεώς του εἰς τόν Ἰησοῦν Χριστόν, τῆς ἀγάπης του πρὸς τήν Ἑλλάδα, τοῦ σεβασμοῦ εἰς τήν ἑλληνοχριστιανικὴν οἰκογένειαν, τήν ὁποίαν ἐδημιούργησεν, τῆς γενναιότητος κατά τὰ νικηφόρα ἀνδραγαθήματά του εἰς τόν ἱερόν ἀγῶνα, τῆς ἐντιμότητος καί τῆς ἀνιδιοτελείας του ὡς πολιτικοῦ ἀνδρός. Ὁ ἥρως αὐτός πρέπει νά ἀποτελῇ τό πρότυπον ἐκάστου Ἑλλήνου. Ὁ ἀνδριάς του εἰς τόν Δημοτικόν Κήπον τῆς Χίου μεταξύ τῶν προτομῶν ἐπιφανῶν Χίων καθίσταται παράγων ἐνότητος καί δεικνύει τήν ψυχὴν τοῦ '21. Ἐπίσης ὁ ποιητικῶς ἀποδιδόμενος εἰς αὐτόν λόγος «τίποτ', ἀρχόντοι, δέν φελᾷ, μονάχα τό καράβι», συνδέει τήν μυροβόλον Χίον (ὅπου ἐπέτυχεν τό κορυφαῖον ἐπίτευγμά του), τὰ ἡρωϊκὰ Ψαρά (γενέτειράν του) καί τās ναυσικλυτάς Οἰνούσσας (εἰς τήν Πλατείαν Ναυτοσύνης τῶν ὁποίων ἀναγράφεται ὁ στίχος), τās εὐλογημένας αὐτάς νήσους τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν ὀλκάδος.

Εὐχόμεθα εἰς τό φιλόχριστον καί φιλόπατρι πλήρωμα τῆς Θεοσώστου Ἐπαρχίας ἡμῶν, πάσας τās ἡμέρας τῆς ζωῆς ὑμῶν νά ἐμπνέσηθε ἀπὸ τό θεόφρον καί ἑλληνόφρον παράδειγμα τοῦ ἥρωος Κωνσταντίνου Κανάρη.

Μετά πατρικῶν εὐχῶν

† Ὁ Χίου, Ψαρῶν καί Οἰνουσσῶν

Μάρκος

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ**

Δ/νσις: Ιωάννου Γενναδίου 14 – 115 21, Αθήναι
Τηλ. 210-72.72.204, Fax 210-72.72.210, e-mail: contact@ecclesia.gr

Πρωτ. 2967

Αριθμ.

Αθηνῆσι τη. 14ῃ Ἰουνίου 2022

Διεκπ. 1163

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ 3060

Πρός
τό Χριστεπώνυμο Πλήρωμα
τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

Θέμα: «Τά χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καί οἱ ψευδοπροφῆτες»

Τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά,

Μία ἐβδομάδα μετά τήν Ἑορτή τῆς Πεντηκοστῆς, κατά τήν ὁποία φανερώθηκε ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ στόν κόσμον, τιμοῦμε τά γεννήματα αὐτῆς τῆς «καινῆς κτίσεως» τῆς Χάριτος, τῆς Ἐκκλησίας δηλαδή, πού εἶναι ὅλοι οἱ Ἅγιοι τοῦ Θεοῦ, οἱ ἀληθινά Πνευματοφόροι ἄνθρωποι.

Τό Πανάγιο Πνεῦμα εἶναι ἡ πηγή τῆς Ἀγιότητος καί ὅλων τῶν χαρισμάτων. Χαρίζει τήν θεοποιό Χάρη ἀνάλογα μέ τήν πνευματική κατάσταση τοῦ ἀνθρώπου «καθώς βούλεται»¹. Κατά τούς θεοφόρους Πατέρες ἡ ἐργασία τῶν ἐντολῶν καί ἡ προσευχή εἶναι αἰτίες χορηγήσεως τῆς ἐνεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. «Κατ' ἀναλογίαν τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν», γράφει ὁ Ἅγιος Μάρκος ὁ Ἀσκητής, ὄχι οἱ ἀκροατές, ἀλλά οἱ ποιητές τοῦ

¹ Α' Κορ. 12, 11

νόμου θά γίνουν κατοικητήρια τοῦ Παναγίου Πνεύματος². Κατά τήν διδασκαλία τῶν Ἀγίων, αὐτό στό ὁποῖο μποροῦμε νά μετάσχουμε δέν εἶναι ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ, ἀλλά ἡ ἐνέργεια. Αὕτη ἡ ἐνέργεια ὀνομάζεται θεοποιός Χάρη, Φῶς καί Πνεῦμα Θεοῦ καί ὁδηγεῖ τόν ἄνθρωπο στήν θέωση³. Οἱ ταπεινοί γίνονται ἀποδέκτες τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ. Μόνον αὐτοί μποροῦν νά ἀποφανθοῦν μετά βεβαιότητος γιά τά παρόντα καί τά μέλλοντα, νά διακρίνουν ποῦ ὑπάρχει ἀλήθεια καί ποῦ τό ψεῦδος. Οἱ Ἅγιοι καί θεόπτες τῶν χαρισμάτων δέν κομπάζουν, ἀλλά ταπεινώνονται ἀκόμη περισσότερο μετά τήν θεία Ἐπίσκεψη. Ἀντίθετα, οἱ στερούμενοι τῆς Χάριτος εἶναι ψευδοπροφῆτες, πλανῶντες καί πλανώμενοι, λύκοι βαρεῖς μή φειδόμενοι τῶν λογικῶν προβάτων τῆς Ἐκκλησίας καί διακατέχονται ἀπό πνεῦμα ὑπερηφανείας καί κενοδοξίας. Τό φαινόμενο αὐτό τῶν ψευδοαγίων ὑπάρχει σέ κάθε ἐποχή.

Στήν Παλαιά Διαθήκη ὁ Θεός ἔδωσε πολλούς καί μεγάλους προφῆτες. Ὅπως παρατηρεῖ ὁ σοφός Σολομώντας, ἡ Σοφία τοῦ Θεοῦ κατά καιρούς μεταβαίνοντας σέ ὅσες ψυχές κατασκευάζει φίλους Θεοῦ καί προφῆτες⁴. Ὅμως ταυτόχρονα παρουσιάσθηκαν καί πολλοί ψευδοπροφῆτες στόν λαό τοῦ Ἰσραήλ⁵. Ἦδη ἀπό τήν ἀρχή ὁ Κύριος προειδοποίησε τόν λαό Του γι' αὐτούς καί ἔδωσε ὡς χαρακτηριστικό σημάδι ἀναγνωρίσεώς τους τήν παρέκκλιση ἀπό τήν ἀληθινή πίστη⁶. Οἱ ψευδοπροφῆτες δέν μιλοῦσαν «ἀπό στόματος Κυρίου»⁷, ἀλλά «ἀπό καρδίας αὐτῶν»⁸. Δέν τοὺς ἀπέστειλε ὁ Θεός καί αὐτοί ἔσπευδαν νά προφητεύουν, δέν λαλοῦσε πρὸς αὐτούς ὁ Θεός καί αὐτοί προφήτευαν⁹. Γιά νά ἀρέσουν καί νά γίνουν ἀποδεκτοί χρη-

² Πρβλ. Ρωμ. 2, 13

³ Γρηγόριος Παλαμάς, *Υπέρ τῶν ἱερῶς ἡσυχάζοντων*

⁴ Σοφ. Σολ. 7, 27

⁵ Βλ. Β' Πέτρ. 2, 1

⁶ Βλ. Δευτ. 13, 2 κ.έ. καί 18, 20 κ.έ.

⁷ Ίερ. 23, 16

⁸ ὁ.π.

⁹ Ίερ. 23, 21

σιμοποιουσαν τήν κολακεία. Ἐνῷ ἔβλεπαν ὅτι ὁ λαός εἶχε ἀπα-
θήσει τόν λόγο τοῦ Κυρίου, τοῦ προφήτευσαν ὅτι θά ἀπολαμβά-
νει πραγματική εἰρήνη¹⁰. Ἀποτέλεσμα ἦταν νά ἐξαπατοῦν τόν
λαό μέ τίς ψευδεῖς προφητεῖες τους καί νά τόν ὀδηγοῦν στήν
καταστροφή¹¹. Γί' αὐτό στό τέλος καταντροπιάζονταν, γίνονταν
καταγέλαστοι καί ἔπεφταν σέ τέλεια καταφρόνηση καί ἀνυπο-
ληψία ἀπό τόν λαό¹². Ἐμφανίζονταν «ὡς ἀλώπεκες ἐν ταῖς ἐρή-
μοις»¹³. Δηλαδή ὅπως οἱ ἀλεποῦδες ἀγαποῦν νά κυκλοφοροῦν
σέ ἔρημα μέρη, ἔτσι καί οἱ ψευδοπροφῆτες ἐμφανίζονταν κατ'
ἐξοχήν σέ ἐποχές κατὰ τίς ὁποῖες ὁ λαός λόγω τῆς ἀσέβειας καί
τῆς ἁμαρτίας εἶχε ἐρημωθεί ἀπό τήν θεία Χάρη καί προστασία.

Στήν Καινή Διαθήκη ὁμοίως «πολλοί ψευδοπροφῆται
ἐξεληλύθασιν εἰς τόν κόσμον»¹⁴. Ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός
ἤδη ἀπό τήν ἀρχή τοῦ κηρύγματος Του, στήν ἐπί τοῦ Ὄρους
Ὁμιλία, ἐφιστᾷ τήν προσοχή τῶν πιστῶν ἀναφορικά μέ τοὺς
ψευδοπροφῆτες, οἱ ὁποῖοι ἔρχονται πρὸς αὐτούς μέ ἐνδύματα
προβάτων, ἀλλά ἀπό μέσα εἶναι ἄρπαγες λύκοι¹⁵. Τά
ἁμαρτωλά ἔργα τους ἀποτελοῦν τρανές ἀποδείξεις ὅτι δέν
εἶναι δοχεῖα τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ¹⁶. Μάλιστα ὁ Χριστός ἔχει
προφητεύσει ὅτι ὅσο θά περνοῦν τά χρόνια καί θά πληθαίνει ἡ
ἀνομία, θά αὐξάνονται οἱ ψευδοπροφῆτες καί πολλούς θά πα-
ρασύρουν στίς πλάνες τους¹⁷. Χαρακτηριστικό τους γνώρισμα
εἶναι νά δημιουργοῦν στήν Ἐκκλησία διχοστασίες καί σκάνδα-
λα, νά ἐνεργοῦν ἀντίθετα πρὸς τήν διδαχή τῆς παραδόσεως τῆς
Ἐκκλησίας, νά μὴν ὑπηρετοῦν τόν Κύριο, ἀλλά τά προσωπικά
τους συμφέροντα καί νά χρησιμοποιοῦν τά κολακευτικά καί εὐ-
γενικά λόγια γιά νά ἐξαπατήσουν τίς καρδιές τῶν ἀγαθῶν ἀν-

¹⁰ Βλ. Γεζ. 23, 17

¹¹ Βλ. Γεζ. 13, 6-7 καί Μιχ. 3, 5 κ.έ.

¹² Βλ. Μιχ. 3, 7 καί Γεζ. 13, 9

¹³ Γεζ. 13, 4

¹⁴ Α' Ἰω. 4, 1

¹⁵ Μθ. 7, 15

¹⁶ Βλ. Μθ. 7, 16

¹⁷ Μθ. 24, 11-12

θρώπων¹⁸. Μέ ένα λόγο οί ψευδοπροφήτες καί ὅλοι γενικά οί πλανεμένοι ἄνθρωποι εἶναι τά ζιζάνια πού φύτευσε ὁ διάβολος στόν ἀγρό τοῦ Κυρίου γιά νά μήν τελεσφορήσει τό ἔργο τῆς θείας Οἰκονομίας γιά τήν σωτηρία τῶν ἀνθρώπων¹⁹.

Στήν σημερινή ἐποχή πλήθυναν οί ἐντός τῆς Ἐκκλησίας ψευδοπροφήτες, οί ὁποῖοι ἔχουν παρασύρει ἕναν ἀριθμό πιστῶν καί κινδυνεύουν νά καταλήξουν σέ σχίσμα ἢ αἵρεση. Ἄλλοι ἀπό αὐτούς ἔχουν αὐτοδιορισθεῖ διδάσκαλοι καί μελλοντολόγοι καί ταράσσουν τούς πιστούς μέ διάφορες κινδυνολογίες. Ἄλλοι παρερμηνεύουν λόγια συγχρόνων ἢ καί παλαιότερων Ἀγίων καί τά παρουσιάζουν σύμφωνα μέ τόν δικό τους τρόπο σκέψης. Ἄλλοι ἀναφέρονται σέ ἀνώνυμους γέροντες ἢ γερόντισσες πού βρίσκονται ἐν ζωῇ, οἱ ὁποῖοι προφητεύουν ἐπικείμενες καταστροφές καί πολέμους καί ἀρκετές φορές μάλιστα θέτουν καί συγκεκριμένες ἡμερομηνίες, καί ὅταν δέν πραγματοποιηθοῦν, ἀντί νά σιωπήσουν ἀπό ντροπή, δέν χάνουν τήν διάθεσή τους, ἀλλά θέτουν ἐκ νέου ἄλλες ἡμερομηνίες. Ἄλλοι ἐπίσης ἐμφανίζουν ἱερά ἀντικείμενα πού δακρύζουν, αἰμορροοῦν καί παρουσιάζουν διάφορα ἄλλα ἔκτακτα καί θαυμαστά φαινόμενα. Ἀσφαλῶς ἡ Ἐκκλησία ἀναμφισβήτητα ἀποδέχεται καί τά ἅγια ἀντικείμενα καί τίς ἅγιες Εἰκόνες καί τήν ἐκδήλωση ποικίλων φαινομένων τῆς θείας Χάριτος διά μέσου αὐτῶν, ὅμως χρειάζεται ἐπίσης πολλή προσοχή καί διάκριση, ἰδίως στήν ἐποχή μας, στήν ὁποία, μέ τήν κυριαρχία τοῦ διαδικτύου, τέτοιες καταστάσεις προβάλλονται ταχύτατα καί γίνονται ἀμέσως γνωστές. Ὁ μέγας Ἅγιος καί προφήτης τῶν ἡμερῶν μας, ὁ γέροντας Πορφύριος, παρατηροῦσε ὅτι «αὐτά τά σημεῖα... δέν εἶναι ὅλα θεϊκά. Μερικά ἀπ' αὐτά τά προκαλεῖ ὁ διάβολος μέσῳ τῶν ἀνθρώπων. Χρειάζεται προσοχή»²⁰. Γί' αὐτό εἶναι ἀνάγκη νά

¹⁸ Βλ. Ρωμ. 16, 17-18

¹⁹ Βλ. Ἰω. Χρυσοστόμου, *Εἰς τόν πλούσιον καί τόν Λάζαρον*, Λόγος 4ος, PG 48, 1010

²⁰ Ένας νά μέ ἀκούσει, Γ. Μ. Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος, Μήλεισι Ἀττικῆς, σ. 65

εἴμαστε πολύ προσεκτικοί σέ ἀνάλογες περιπτώσεις, μήπως πίσω ἀπό αὐτές δέν βρίσκεται τό χέρι τοῦ Θεοῦ, ἀλλά ὁ πονηρός καί ἄνθρωποι πού διακατέχονται ἀπό πνεῦμα πλάνης καί διάθεση αὐτοπροβολῆς, αὐτόκλητοι σωτῆρες, πού δέν ὑπηρετοῦν τό θεῖο θέλημα, ἀλλά τό ἴδιον συμφέρον.

Ἐχοντας αὐτά ὑπ' ὄψιν ἐφιστοῦμε τήν προσοχή τῶν πιστῶν τῆς Ἐκκλησίας μας· νά μήν παρασύρονται ἀπό τούς διαφορῶν εἰδῶν πλάνους καί ἀγύρτες καί ψευδοπροφῆτες, οἱ ὁποῖοι τούς ἀποσποῦν ἀπό τόν κύριο σκοπό τους, τήν πρόοδο στήν ὀρθόδοξη πίστη καί τήν πνευματική ζωή, καί στρέφουν τήν προσοχή τους σέ ἀρρωστημένες καταστάσεις καί σέ δραστηριότητες καί ἐνασχολήσεις πού δέν ὠφελοῦν σέ τίποτε, ἀλλά μᾶλλον προξενοῦν θόρυβο καί ταραχή καί σκανδαλισμό καί σχίσισμο τοῦ ἀρράφου χιτῶνος τῆς Ἐκκλησίας, δηλαδή τοῦ Χριστοῦ.

Ἄς μένουμε πιστοί στήν παράδοση πού ἔχουμε παραλάβει μέσα στήν Ἐκκλησία μας, ἃς ἀποφεύγουμε ὅσους αὐτοαπομονώνονται καί ἃς τιμοῦμε καί ὑπακοῦμε στούς Ποιμένες καί Ἐπισκόπους τῆς Ἐκκλησίας μας, οἱ ὁποῖοι ἀγρυπνοῦν ὑπέρ ἡμῶν, καί ἃς ἐπιδιώκουμε πρό πάντων «τά τῆς εἰρήνης καί τά τῆς οἰκοδομῆς τῆς εἰς ἀλλήλους»²¹, γιά νά ἀναπαύεται μέσα μας ἡ Χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· τοῦ Πνεύματος τῆς Ἀληθείας, τῆς Εἰρήνης καί τῆς Ἐνότητος. Ἀμήν.

Μέ πατρικές εὐχές καί ἀγάπη

† Ὁ Ἀθηνῶν **ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ**, Πρόεδρος

† Ὁ Σάμου καί Ἰκαρίας Εὐσέβιος

† Ὁ Φλωρίνης, Πρεσπῶν καί Εὐρδαίας Θεόκλητος

† Ὁ Κασσανδρείας Νικόδημος

† Ὁ Σερρών καί Νιγρίτης Θεολόγος

† Ὁ Σιδηροκάστρου Μακάριος

† Ὁ Ἐδέσσης, Πέλλης καί Ἀλμωπίας Ἰωήλ

† Ὁ Ἀργολίδος Νεκτάριος

† Ὁ Θεσσαλιώτιδος καί Φαναριοφερσάλων Τιμόθεος

† Ὁ Μεγάρων καί Σαλαμίνος Κωνσταντῖνος

† Ὁ Κεφαλληνίας Δημήτριος

† Ὁ Τρίκκης καί Σταγῶν Χρυσόστομος

† Ὁ Καρπενησίου Γεώργιος

**ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΓΙΑ ΤΑ 200 ΧΡΟΝΙΑ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΧΙΟΥ (1822)**

*

**Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΧΙΟΥ
ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΙΣ ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ**

*Τῆς κ. Μαρίας-Ελευθερίας Γ. Γιατράκου Δρ. Ιστορίας
(Συνέχεια ἀπὸ τό τ. 62)*

(Β')

Τὸ ἔργο τοῦ Καστάνη εἶναι πολλαπλῶς χρήσιμο γιὰ νὰ κατανοήσουμε τὰ γεγονότα τῆς Ἐπανάστασης καὶ ἀποτελεῖ μία ἀπὸ τὶς σημαντικότερες ἱστορικές πηγές κυρίως γιὰ τὴν Ἐπανάσταση καὶ καταστροφή τῆς Χίου (1822). Μοιάζει μὲ μυθιστορηματικὴ ἀφήγηση, οἱ εἰδήσεις ὅμως ποὺ παρέχει συμφωνοῦν μὲ ἐκεῖνες ἄλλων πηγῶν.

Εἶναι γνωστόν, ὅτι ὁ ἐπαναστατικὸς ἐνθουσιασμὸς τῶν κατοίκων τῆς Χίου κατὰ τοὺς πρώτους μῆνες τοῦ Ἀγώνα δὲν κατέληξε σὲ ἔνοπλη ἐξέγερση ἐξαιτίας τῆς γειτνίασης μὲ τὴ Μικρὰ Ἀσία καὶ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ ἴδιος ὁ σουλτάνος ἐνδιαφερόταν, μὲ ιδιοτέλεια βέβαια, γιὰ τὸ νησί, συνεπῶς οἱ συνέπειες θὰ ἦταν τραγικὲς γιὰ τὸν πληθυσμὸ ἀν ἐπαναστατοῦσε²⁹. Παρὰ τὸν πόθο τους γιὰ ἐλευθερία οἱ Χῖοι ἔβλεπαν μὲ κάποιο δισταγμὸ τὸ θέμα τῆς ἐξέγερσης, φοβούμενοι ὅτι θὰ ἔχαναν τὰ πάντα ἀν τὴν ἀποτολμοῦσαν³⁰. Σύμφωνα μὲ τὸν Χριστόφορο Καστάνη ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση ξέσπασε στὶς παραδουνάβιες ἡγεμονίες μόλις ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Χίον ὁ δάσκαλός τους, ὁ Φιλικὸς Δημητριάδης. Τὰ ἐπαναστα-

τικά νέα ἐξήγειραν πολλοὺς Χίους, ἰδιαίτερος τοὺς σπουδαστὲς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Χίου, οἱ ὅποιοι ζητωκραύγαζαν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, παρὰ τὴν προσπάθεια τῶν ἀρχόντων νὰ καταστήσουν τὴ Χίο οὐδέτερη³¹. Ἡ ἐπιτυχία ὅμως τῆς Ἐπαναστάσεως στὴ Σάμο καθὼς καὶ οἱ πιέσεις καὶ οἱ βαρύτατες φορολογίες ποὺ εἶχε ἐπιβάλλει στὴ Χίο ὁ Βαχίτ Πασάς³² ὁ ὁποῖος ἔφθασε στὴ Χίο μὲ φυλὲς ληστῶν, κατὰ τὸν Καστάνη, ἀπαιτώντας χρήματα καὶ ἄμισθη ἐργασία ἀπὸ τοὺς ἐντοπίους, ἐπηρέασε τοὺς κατοίκους. Δὲν ἦταν λοιπὸν δυνατόν νὰ παραμείνουν ἐπὶ πολὺ οἱ Χῖοι θεαταὶ τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος. Οἱ τολμηρότεροι ἐξ αὐτῶν συνεννοηθέντες μετὰ τῶν Σαμίων κατὰ τοὺς πρώτους μῆνες τοῦ 1822 ἐτοίμασαν τὴν ἐξέγερση, ἐνῶ ἄλλοι συνετοὶ καὶ συντηρητικοὶ ἀπέτρεψαν τὸν ἡγέτη τῶν Σαμίων, Λυκοῦργο Λογοθέτη ἀπὸ παντὸς ἐπαναστατικοῦ κινήματος, προβλέποντες ὅτι αὐτὸ θὰ ἀπέβαινε ὀλέθριο γιὰ τὴν κατὰ πάντα ἀπαράσκευη, ἄοπλη καὶ ἐκτεθειμένη σὲ μέγα κίνδυνον νῆσον. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Χίου, Πλάτων Φραγκιάδης μὲ ὑψηλὸ αἶσθημα εὐθύνης καὶ σύνεση κατέβαλε κάθε προσπάθεια νὰ ἀποτρέψει τοὺς Σαμίους νὰ μὴν προχωρήσουν σὲ ἐγχείρημα ποὺ θὰ ἔβλαπτε τὴν Χίο³³. Στὶς κατηγορίες τῶν Σαμίων ὅτι οἱ Χῖοι εἶναι δειλοὶ καὶ ἀπάτριδες καὶ ὅτι προτιμῶντες τὸ συμφέρον τοὺς θυσιάζουν τὸ γενικόν, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Πλάτων συνιστοῦσε περίσκεψη καὶ σύνεση. Ἡ ἐπιφυλακτικὴ του στάση δὲν πρέπει νὰ ἐκληφθεῖ ὡς δειλία καὶ ἀφιλοπατρία. Τουναντίον ἂν καὶ θεωροῦσε τὴν Ἐπανάσταση τῆς Χίου ἄκαιρη καὶ ὀλέθρια, μετὰ τὴν ἔκρηξή της παρέμεινε κοντὰ στὸ ποίμνιό του καὶ θυσιάστηκε στὸ βωμὸ τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδας³⁴. Ἄς σημειωθεῖ, ὅτι ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὰ Ἀρχεῖα τοῦ

Foreign Office οί Άγγλοι άντελήφθησαν τς προθέσεις τών Χίων γιά επανάσταση και άρκετους μήνες πριν από την έκρηξη της και είχαν ενημερώσει τους Τούρκους.

Η επιτυχία όμως της Έπαναστάσεως στη Σάμο και οί δυσβάσταχτες πιέσεις που είχεν επιβάλει ο νέος Τουρκος Διοικητής Βαχίτ Πασάς είχαν δημιουργήσει σέ μεγάλο τμήμα του πληθυσμού νέο επαναστατικό αναβρασμό και οί Χιώτες, κατά τον Κουτσουνίκα, άλλοι «μέ την έλπίδα της βελτιώσεως της έαυτών τύχης, άλλοι υπό άληθούς πατριωτικού αισθήματος κινούμενοι έτρεχαν έντός της επαναστατημένης Ελλάδος και παντί σθένει ενήργουν νά κινήσωσι την Χίον εις Έπανάστασιν...»³⁵. Ο Σάμιος Λυκούργος Λογοθέτης, ο όποιος είχεν αποκτήσει γόητρον μέ την Έπανάσταση της Σάμου και ο Χίος παλαίμαχος Αντώνης Μπουρνιάς, ο όποιος είχεν υπηρετήσει υπό τον Ναπολέοντα υπήρξαν οί άρχηγοί της Έπαναστάσεως στη Χίο. Και ο Ανδρέας Μάμουκας παρατηρεί: «έλαβε πρόνοιαν ή έλληνική βουλή νά κάμει έκστρατείαν κατά της Χίου, είτε δια νά την συναριθμήσει εις την επικράτειάν της, είτε δια νά χαρίσει την έλευθερίαν εις τους δυστυχείς κατοίκους της...»³⁶. Ο Μάμουκας κατηγορεί τους Σαμίους ότι ως επιθυμούντες νά αποκτήσουν φήμην ενήργησαν χωρίς συνεννόηση μέ τη βουλή και επεδίωκαν νά πλουτίσουν μέ την άρπαγή λαφύρων³⁷. Επίσης ο Μάμουκας και ο Καστάνης κατηγορούν ως συναυτουργόν τών Σαμίων τον Αντώνιον Μπουρνιά. Έξάλλου ο Μπουρνιάς είχε ζητήσει και παλαιότερα βοήθεια από τον Ύψηλάντη γιά την απελευθέρωση του νησιού, επειδή όμως ή έπιχείρηση παρουσίαζε δυσχέρειες και κινδύνους ο Ύψηλάντης και κυρίως ο Αναγνωστόπουλος δέν συμφώνησαν γιά την πραγματοποίησή της. Δυστυχώς ο Μπουρνιάς δέν πίστεψε και βασίστηκε στη βοήθεια του Λυκούργου Λογοθέτη³⁸. Κατά τον Κουτσουνίκα και ο Λυκούργος είχε γράψει στον Ύψηλάντη, ο όποιος ένω άρχικά ήταν υπέρ της πραγματοποιήσεως της Έπαναστάσεως στη Χίο, μέ επιστολή του της 21ης Δεκεμβρίου 1821 συνιστούσε: «Ήσυχασε εις καμίαν νήσον, έως νά έλθη ή ποθούμενη ώρα, και

τότε βάλλεις εἰς πράξιν τὸν πατριωτικὸν πόθον σου». Ὁ Λυκοῦργος τότε συμφώνησε καὶ δήλωνε μὲ ἐπιστολὴν του ὅτι ἀποφάσισε νὰ ἀναβάλει εἰς «εὐτυχεστέραν περίστασιν τὴν ἐκστρατείαν τῆς Χίου»³⁹. Ὁ Μπουρνιάς ὅμως ἔφθασε στὴ Σάμο καὶ ἔπεισε τὸ Λυκοῦργο, βεβαιώνοντάς τον ὅτι μόλις φθάσει ἡ βοήθεια τῶν Σαμίων οἱ Χιώτες «θὰ λάβωσι τὰ ὅπλα καὶ θὰ προκαταβάλωσι μεγάλην χρηματικὴν ποσότητα πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ». Πείσθηκε ὁ Λυκοῦργος βασιζόμενος καὶ στὰ ἐνθουσιώδη γράμματα τῶν προκρίτων τῶν Μαστιχοχωρίων, θεωρώντας μάλιστα ὡς κατάλληλη τὴν στιγμή νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν τολμηρὴ ἐπιχείρησιν, ἀφοῦ ὁ τουρκικὸς στόλος δὲν βρισκόταν στὸ Αἰγαῖο, ἀλλὰ ἦταν ἀπασχολημένος μὲ τὶς ἐπιχειρήσεις τῆς Δυτικῆς Πελοποννήσου καὶ τοῦ Κορινθιακοῦ Κόλπου⁴⁰. Στὶς 10 Μαρτίου οἱ δύο ἀρχηγοὶ τοῦ κινήματος, χωρὶς νὰ εἰδοποιήσουν τὴν Κυβέρνησιν καὶ τὰ ναυτικὰ νησιὰ ξεκίνησαν ἀπὸ τὴ Σάμο, ὁ Μπουρνιάς ἔχοντας ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του ὀλίγους φυγάδες Χίους⁴¹ κατὰ τὸν Σπηλιάδη, 150 τὸν ἀριθμὸ⁴² καὶ ὁ Λυκοῦργος Λογοθέτης μὲ 8 βρίκια καὶ 30 σακολέβες⁴³ καὶ 500 δικούς του, κατὰ τὸν Χριστόφορο Καστάνη μὲ στολίσκον ἐκ τεσσαράκοντα μικρῶν σκαφῶν κυρίως ἱστιοφόρων, ἐπηνδρωμένων μὲ διακοσίους περίπου πολεμιστὲς⁴⁴. Ὁ πραγματικὸς ἀριθμὸς τῶν πολεμιστῶν κυμαίνεται. Σὲ ψαριανὸ ἐγγραφὸ τῆς 16ης Μαρτίου σύγχρονον μὲ τὰ γεγονότα ἀναφέρεται ὅτι «οἱ γενναῖοι Σάμιοι ἀπέρασαν ἐπάνω εἰς τὴν Χίον μὲ τέσσερις χιλιάδες, στρατόπεδον». Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Κουτσουνίκας καὶ ὁ Τρικούπης ἰσχυρίζονται ὅτι οἱ «ὀπλοφόροι τοῦ Λυκούργου ἦταν 2500» καὶ οἱ περισσότεροι ἱστορικοὶ δέχονται τὸν ἴδιον ἀριθμὸ⁴⁵. «Ὁ λαὸς τῆς Χίου καὶ οἱ σπουδαστὲς δέχθηκαν τοὺς ἐπαναστάτες ὡς ἐλευθερωτὲς, ἀλλ' ἀτυχῶς ἀπὸ τοὺς Σαμίους πολὺ ὀλίγοι ἦταν ἔνοπλοι, οἱ περισσότεροι εἶχαν μόνον μίαν μάχαιραν ἢ ξύλα ἢ ἕναν μόνον πυροβόλο...»⁴⁶. Πληροφορίες μᾶς δίνει ὁ Ἀνδρέας Μάμουκας ὅταν τὰ γεγονότα ἦταν

ακόμα νωπά, με ήμερομηνίαν 31 Ὀκτωβρίου 1822⁴⁷. Παρὰ τὶς παρακλήσεις τῶν ἀρχόντων καὶ ἐκκλησιαστικῶν τῆς Χίου πρὸς τοὺς Σαμίους νὰ ἐκκενώσουν τὴν νῆσο καὶ νὰ μὴν ἐξοργίζουν τοὺς Μουσουλμάνους⁴⁸, οἱ Σάμιοι δὲν ὑποχωροῦσαν⁴⁹. Ὁ Λυκοῦργος ἀπὸ τὶς πρῶτες ἡμέρες κατήργησε τὴν παλαιὰ δημογεροντία, τὴν ἀντικατέστησε μὲ ἑπταμελῆ ἐφορία, καὶ τοποθέτησε πυροβόλα σὲ κατάλληλες θέσεις γιὰ τὴν προσβολὴ τοῦ φρουρίου. Δυστυχῶς δὲν εἶχαν συλλάβει καὶ δὲν εἶχαν ὑπολογίσει οἱ ἐπαναστάτες τοὺς κινδύνους ποὺ διέτρεχε τὸ κίνημά τους γιὰ τὸ ὁποῖο ὅπως προαναφέραμε εἶχε εἰδοποιηθεῖ ὁ Σουλτάνος ἀπὸ τοὺς Ἀγγλους ἕξι μῆνες περίπου πρὶν τὴν ἔκρηξη τῆς Ἐπανάστασης.

Ἦδη εἶχε συλλάβει Χίους ὁμήρους οἱ ὁποῖοι ἐκρατοῦντο στὴν Κων/λη καὶ στὰ χέρια τῆς τουρκικῆς διοικήσεως τοῦ νησιοῦ⁵⁰. Στὶς 9 Μαρτίου 1822, παραμονὴ τῆς ἀποβάσεως οἱ Ψαριανοὶ ἔστειλαν ἀναφορὰ στὴ Βουλὴ μὲ τὴν ὁποίαν εἰδοποιοῦσαν ὅτι σύμφωνα μὲ εἰδήσεις ποὺ εἶχε φέρει στὰ Ψαρὰ δύο μέρες πρὶν, δηλαδὴ στὶς 7 Μαρτίου, ἓνα εὐρωπαϊκὸ πλοῖο, «ὁ ἐχθρὸς μὲ μεγάλην προθυμίαν ἐτοιμάζει “χονδρὸν στόλον”»⁵¹. Οἱ Σάμιοι λεηλάτησαν τὰ παλάτια τοῦ Ἀγὰ καὶ Βέη καὶ πολλὰ τουρκικὰ μέγαρα μεγάλης ἀξίας⁵².

Ὁ Λυκοῦργος καὶ ὁ Μπουρνιαῖς «ἐννοοῦντες ὡς προφανῇ τὴν ἀπώλειαν τοῦ τόπου, δὲν ἐσυλλογοῦντο τὴν διόρθωσιν», γράφει ὁ Μάμουκας, «δὲν ἐσκέπτοντο τὴν οἰκονομίαν, ἀλλὰ ἐσκέπτοντο τὴν φυγὴν, φοβούμενοι καὶ τὸν ἐρχομὸν τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου πρὸς τὸν ὁποῖον νὰ ἀντιπαραταχθῶσιν ἦταν πάντῃ ἀδύνατον. Ἡ φροντίς τῶν λοιπῶν ἦταν νὰ εὕρωσιν καράβια εὐρωπαϊκὰ καὶ νὰ φύγωσιν ἀφήνοντες τὸ λοιπὸν ὅλον πλῆθος χωρὶς καμίαν ἐλπίδα βοηθείας...»⁵³. Οἱ δύο ἀρχηγοὶ τῆς Ἐπαναστάσεως ποὺ διεκδικοῦσαν τὰ πρωτεῖα, ἐγκατέλειψαν τὴν ἐκστρατείαν, κατέστρεψαν τόσους ἀνθρώπους⁵⁴ καὶ στὴ συνέχεια ζητοῦσαν στὶς 16 Μαρτίου βοήθεια ἀπὸ τὰ τρία ναυτικὰ νησιά,

γιατί ήταν «ἀπὸ ὅλα ἐλλιπεῖς, ἀπὸ ἄρματα, ἀπὸ μπαρούτια, ἀπὸ κανόνια διὰ τὴν πολιορκίαν καὶ τὸ χεῖριστον ἀπὸ ζωοτροφίας»⁵⁵.

Ἀπὸ τὰ σχετικὰ ἔγγραφα φαίνεται ἡ προχειρότητα μὲ τὴν ὁποίαν ἐνήργησαν. Ἐξάλλου ὁ Σπηλιάδης γράφει ὅτι ὁ μὲν Μπουρνιάς δὲν ἀνεγνώριζεν τὸν Λυκοῦργον ὡς ἀρχηγόν, ὁ δὲ Λυκοῦργος μετεχειρίζετο τοὺς Χίους ὡς κατακτημένους καὶ τοὺς ἐζήτει χρήματα. Ἀλλὰ καὶ ἡ στάση τῶν προκρίτων δὲν ἦταν ἡ ἐνδεδειγμένη. Δὲν ἔλαβαν ἐνεργὸ μέρος στὴν ἐπανάσταση οὔτε κατέβαλαν χρήματα οὔτε συνέπραξαν γιὰ τὴν κοινὴν σωτηρίαν ἀλλὰ φρόντιζε ὁ καθένας νὰ σώσει τὸν ἑαυτὸν τοῦ⁵⁶. «Ἦταν κρίμα» γράφει ὁ Καστάνης, «νὰ βλέπεις μία κοινωνία ἑκατὸν ὀγδόντα χιλιάδων ἀνθρώπων νὰ κινδυνεύει ἀπὸ διακοσίους τολμητίες»⁵⁷. Καὶ συνεχίζει: «Αὐτὴ ἡ τρομερὴ φάρσα ἐπρόκειτο νὰ δώσει τόπον εἰς μίαν τραγωδίαν, ἡ ὁποία ἐξέθεσε τὶς αἵματηρότερες σκηνὲς τοῦ αἰῶνος, ἐνώπιόν της χριστιανοσύνης».

Οἱ Τοῦρκοι κλεισμένοι στὸ κάστρο ἐτοιμάζονταν δεόντως σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν Λυκοῦργο στὸν ὁποῖον κατὰ τὸν Μάμουκα «καθ' ἡμέραν ἤρχετο στὸν ἐγκέφαλόν του ἐμποδιστικὸς στοχασμός, διὰ νὰ δίδει καιρὸν τῷ καιρῷ διὰ τὰ τέλη ὅπου ἐκεῖνος ἤξευρεν»⁵⁸.

Παρὰ τὸ πάθος καὶ τὸν πόθον τῶν Χίων γιὰ ἐλευθερίαν ἡ εἰκόνα τῆς ἀπωλείας ἦταν φανερὴ σὲ ὅλους. Χαρακτηριστικὰ ὅσα γράφει ὁ Ἀνδρέας Μάμουκας: «ἡμεῖς δὲν ἀποθέσαμεν τὴν ἐλπίδα εἰς τὸν Θεόν, ἀλλ' ἀφήσαμεν τὴν ἐλπίδα εἰς ἀνθρώπους, τῶν ὁποίων αὐτοψεί ἐβλέπομεν τὰς ἔριδας καὶ ἀκαταστασίας, ἀνθρώπους, οἵτινες καὶ πρὶν ἰδῶσιν ἔτι ἵχνος ἢ σκιὰν τῆς νίκης, ἐμάχοντο πῶς θὰ μοιρασθοῦν τὴν Χίον, ποῖος νὰ γνωρισθεῖ ἡγεμών, καὶ ποῖος νὰ ὀνομάζεται ὁ ἀρχιστράτηγος, ἡ χιλίαρχος...»⁵⁹.

Σὲ ἐκδίκηση τῶν ἐξεγερθέντων ἔλαβε ὁ Σουλτάνος τὰ πρῶτα μέτρα. Διέταξε τὸν φόνο τριῶν ὁμήρων ἀπὸ τῇ Χίῳ, τῶν προκρίτων Παντελεῆ Ροδοκανάκη, Μιχαὴλ Σκυλίτση καὶ Θεόδ.

Ράλλη καθὼς ἐπίσης 60 ἐμπόρων ποὺ ἦταν ἐγκατεστημένοι στὴν Κων/λη⁶⁰.

30 Μαρτίου, Μεγάλη Πέμπτη, ὁ Καρὰ-Ἀλῆς βρισκόταν στὶς βόρειες ἀκτὲς τῆς Χίου, μὲ ἰσχυρότατον στόλον 34 πλοίων (46 κατὰ τὸν Κουτσουνίκα), ἐνῶ ματαίως τὸ Μινιστέριον τῶν ναυτικῶν ζητοῦσε τὴν ἐπομένην βοήθεια ἀπὸ τὰ ναυτικά νησιά⁶¹. Εἶναι συγκλονιστικὴ καὶ λεπτομερειακὴ ἡ περιγραφή καὶ οἱ πληροφορίες τοῦ Καστάνη. Σὲ τραγικὴ κατάσταση οἱ κάτοικοι κατέφευγαν στὴν οἰκίαν τοῦ Ἀγγλου προξένου καὶ κρύβονταν στὸ σταῦλο τῆς. Ἐν τῷ μεταξύ πρόλαβαν νὰ δοῦν τὴν κολοσσιαία τουρκικὴν ἀρμάδα νὰ προχωρεῖ, ἐπτὰ πλοῖα καὶ κορβέτες συνοδευόμενες ἀπὸ μικρότερα σκάφη καὶ ἀναρίθμητες βάρκες. Ὁ βομβαρδισμὸς ἄρχισε. Μὲ κάθε λεπτομέρεια περιγράφονται ἀπὸ τὸν Καστάνη οἱ φρικαλεότητες ποὺ ἀκολούθησαν, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ συλλάβει οὔτε ἡ πιὸ τολμηρὴ φαντασία⁶². Οἱ Τοῦρκοι προχωροῦσαν λυσσαλέα στὸ ἔργο τῆς καταστροφῆς καὶ τῆς σφαγῆς. Εἰσῆλθαν στὸ Λεπροκομεῖον τῆς νήσου καὶ κατέσφαξαν τοὺς λεπρούς⁶³.

Καὶ πάλιν χαρακτηριστικὰ τὰ λόγια τοῦ Μάμουκα: «κατ' ἀκρίβειαν ποτὲ κανεῖς δὲν ἤθελε σὲ τὴν ἱστορήσῃ, μόνος τὴν ἐννοεῖς ἐὰν συλλογισθῇς, ὅτι ἐκεῖ (ἐννοεῖ στὴν Χίο) ἡ γῆ καὶ ὁ οὐρανὸς εἶδον νὰ πράττωνται ἐπάνω εἰς τὴν ἀνθρωπότητα θηριωδέστερα τῶν ὅσα εἰς τίγρεις, παρδάλεις καὶ σ' ἄλλα αἰμοβόρα θηρία τῆς Ἀφρικῆς ὑπαγορεύει ἡ ἄλογος μανία κατὰ τῶν ὁμοφύλων τους ζώων»⁶⁴.

Τὸ πρωὶ τῆς Μεγάλης Πέμπτης «40 σαμιακὰ πλοῖα ἔφυγον ὅσον τάχιστα, μὴ θελήσαντες νὰ δεχθοῦν κανέναν Χιον, μαζί τους»⁶⁵.

Οἱ Τοῦρκοι τὸ ἑσπέρας τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς καὶ τὸ πρωὶ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου ἐπληθύνθησαν καὶ ἐπεδόθησαν στὸ ἔργο τῆς λεηλασίας, τῆς πυρπόλησης, τῆς σφαγῆς. Αποτεφρώθηκε καὶ ἡ ὥραία Βιβλιοθήκη τοῦ Σχολείου μὲ ὅλην

τὴν οἰκοδομὴν καὶ φυσικὰ τὸ τυπογραφεῖον καὶ σκότωσαν τὸν Γερμανὸν Τυπογράφο⁶⁶. Προχώρησαν στὴ συνέχεια στὸν Κάμπο μὲ τὰ ἀρχοντικὰ καὶ σκότωναν ὅσους Χίους συναντοῦσαν, ρίπτοντας ἄλλους στὴ θάλασσα, ἄλλους στὰ ὄρη⁶⁷. Σὲ ὅποιον δρόμον κι' ἂν ἐβάδιζε κανεὶς, σπανίως ἔβλεπε δύο λεπτῶν διάστημα κενόν, ἀπότιστον ἀπὸ αἷμα χωρὶς νὰ ἀπαντήσῃ πτώματα τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο⁶⁸.

Ἀντίσταση γενναία προέβαλαν οἱ κάτοικοι τοῦ Βροντάδου καὶ τῶν Καρδαμύλων⁶⁹. Ἑβραῖοι, Ἀρμένιοι, Φράγκοι, ἐνέπαιζαν τοὺς δυστυχεῖς Χίους συμπράττοντες μὲ τοὺς Ὀθωμανοὺς καὶ χλευάζοντες τοὺς ἄτυχους κατοίκους: «Ἐλευθερία, ἐλευθερία, πάρε τὴν ἐλευθερία σου ἀπὸ τὸ γιαταγάνι»⁷⁰. Οἱ Ἑβραῖοι βοηθοῦν τοὺς Τούρκους στὴν ἀνακάλυψη καὶ σφαγὴ τῶν ἀθῶων Χίων. Μερικοὶ αἰχμάλωτοι διατηροῦνται γιὰ νὰ λειτουργοῦν σὰν ὁδηγοὶ ὑπὸ τὴν ἀπειλὴ τοῦ θανάτου. Ἡ τυχαία ἄφιξη τοῦ ναυάρχου Τομπάζη συνέβαλε στὴ διάσωση πολλῶν ψυχῶν⁷¹.

Ὁ ναύαρχος τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, σχεδίασε ἓνα ἄλλο ἀπαράμιλλο, σατανικὸ θὰ λέγαμε τέχνασμα. Συγκάλεσε τοὺς Εὐρωπαίους προξένους καὶ τοὺς παρεκάλεσε νὰ ἀναγγεῖλουν δημόσια τὴν κατάπαυση τῆς σφαγῆς ὅλων τῶν Χίων, προτρέποντάς τους νὰ βγοῦν ἀπὸ τοὺς κρυψῶνες τους, νὰ ἐπιστρέψουν στὶς πόλεις καὶ στὰ χωριά τους. Ἀτυχῶς οἱ πρόξενοι δέχθηκαν τὸν προδοτικὸ ρόλο καὶ σηκώνοντας τὶς σημαῖες τοὺς περιφέρονταν πάνω ἀπὸ ὅλο τὸ νησὶ προσεγγίζοντας τὰ σπήλαια, τοὺς βράχους καὶ μέρη ἀπόκρημνα, σαλπίζοντας τὴν εὐσπλαχνία τῶν Μουσουλμάνων. Οἱ δυστυχεῖς Χῖοι χαίροντες ὅτι θὰ σώζονταν τουλάχιστον ἀπὸ τὴ σφαγὴ, καὶ ἔχοντας ἐμπιστοσύνη στὶς ὑποσχέσεις τῶν προξένων ἐμφανίστηκαν στέλλοντας συγχρόνως ἑπτακοσίους προύχοντες νὰ προσκυνήσουν τὸν ναύαρχο, ἐλπίζοντας ὅτι θὰ σταματοῦσε ἡ σφαγὴ ἀπὸ ἐκείνη τὴ νύχτα. Ἀτυχῶς τὴν ἴδια νύχτα ὁ ναύαρχος κρέμασε καὶ τοὺς ἑπτακοσίους προκρίτους ἀπὸ τὰ

κατάρτια τοῦ στόλου καὶ ἔδωσε τὸ σῆμα γιὰ τὴ σφαγὴ ὅλων ὅσοι εἶχαν ἐμφανισθεῖ καὶ παρέδωσαν τὶς περιουσίες τους⁷².

Τὴν Κυριακὴ τοῦ Πάσχα ἡ ἐχθρική δύναμη, 15000 συνολικὰ ἄνδρες, κατὰ τὸν Σπηλιάδη 13000, προχώρησαν πρὸς τὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ, κατέσφαξαν καὶ πυρπόλησαν 5000 Χίους⁷³. Μερικὰ ἀπὸ τὰ κρανία τῶν σφαγιασθέντων, σηματοδεδεμένα μὲ ἄγρια πλήγματα, μεταφέρθηκαν ἀπὸ ταξιδιώτες ἀκόμα καὶ στὴν Ἀμερική, ἓνα ἀπὸ αὐτὰ τὰ κρανία, μᾶς ἀναφέρει ὁ Καστάνης, βρίσκεται στὴν κατοχὴ τοῦ Dr. Barren στὴ Βοστώνη⁷⁴.

Στὴ συνέχεια οἱ Τοῦρκοι μετέβησαν στὸ Βυζαντινὸ Μοναστήρι τῆς Νέας Μονῆς, τὸ ὁποῖο κτίσθηκε ἀπὸ τὸν Κῶν/νὸ τὸ Μονομάχο καὶ σφαγίασαν δύο χιλιάδες τριακοσίους Χίους⁷⁵. Ὁ περικαλλὴς ναὸς ἐκάη καὶ οἱ θησαυροὶ ἡρπάγησαν⁷⁶.

Οἱ Τοῦρκοι ἀξιωματικοὶ ἐπεδόθησαν στὸ ἔργο καταγραφῆς τοῦ ἡμερολογίου τῆς τυραννίας, ἀποκόπτοντας τὰ αὐτιά ἀπὸ τὰ κεφάλια τῶν σφαγιασθέντων γιὰ νὰ σταλοῦν διατηρημένα στὴν ἄλμη, σὲ βαρέλια, ποὺ θὰ στέλλονταν στὸ Σουλτάνο ὡς ἀπόδειξη τῆς ὑποταγῆς τους ἢ ὡς δελτία τῆς ἐπιτυχίας τους. Ἰδιαίτερη τιμὴ δινόταν ἂν τὰ κεφάλια ἀνῆκαν σὲ διακεκριμένους ἐκκλησιαστικοὺς ἢ πολιτειακοὺς ἄρχοντες. Ὁ κάθε σφαγέας ἔπαιρνε ἀμοιβὴ γιὰ κάθε χίλια διακόσια κεφάλια⁷⁷.

Οἱ νέοι Χῖοι ἔπесαν ὡς μάρτυρες, προτιμώντας ἓνα δοξασμένο θάνατο ἀπὸ μία ἄχαρη ἀποστασία. Γονατίζοντας ὁ κάθε μάρτυρας ἀναφωνοῦσε: «Μνήσθητί μου Κύριε». Ἐνῶ ἔλεγε αὐτὰ τὰ λόγια τὸ γιαταγάνι ἔπεφτε ἐπάνω στὸ λαιμὸ του⁷⁸. Στὴ συνέχεια ὁ ναύαρχος προέβη στὶς 4 Μαΐου στὴν ἐκτέλεση τῶν ὁμήρων ποὺ εἶχε συλλάβει. Ἀνέβασαν στὸ ἰκρίωμα τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Πλάτωνα Φραγκιάδη καὶ ἄλλους πενήντα, τὰ πτώματα τῶν ὁποίων προθυμοποιήθηκαν οἱ Ἑβραῖοι νὰ ρίξουν στὴ θάλασσα⁷⁹.

Ὁ Ἀνδρέας Μάμούκας μᾶς διέσωσεν ὀνομαστικὸν κατάλογον τῶν θυμάτων μέ περισσότερες πληροφορίες γι' αὐτούς⁸⁰.

Βεβαίως καὶ οἱ Τοῦρκοι δὲν ἔμειναν ἀτιμώρητοι ἀφοῦ ἐνέσκυψε πανώλη καὶ μερικὰ ζῶα ἔγιναν ἰδιαζόντως δηκτικά. Γέμισε ἡ Χίος ἀπὸ ποντικούς καὶ γάτες ποὺ τρέφονταν ἀπὸ τὰ πτώματα. Οἱ γάτες μάλιστα τρελλάθηκαν, διότι κατελήφθησαν ἀπὸ ἓνα εἶδος ὑδροφοβίας καὶ τὸ δῆγμα τους ἦταν θανατηφόρο δηλητηριασμένο⁸¹.

Τὸ μέγα κακὸν εἰς βάρος τῆς Χίου συνετελέσθη ἐντὸς τῶν μηνῶν Ἀπριλίου – Μαΐου 1822, ὥστε ἡ νῆσος κατέκειτο πλέον εἰς σωρὸν ἐρειπίων. Ἡ συμφορὰ τῆς συνεκίνησεν ὅλον τὸν πολιτισμένον κόσμον καὶ ἔγινεν ἀφορμὴν νὰ πυκνωθεῖ τὸ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος φιλελληνικὸν ρεῦμα. Δὲν εἶναι μόνον ὁ θαυμάσιος πίνακας τοῦ Ντελακρουά καὶ τὸ ποίημα “Τὸ Ἑλληνόπουλο” τοῦ Βίκτωρος Οὐγκώ. Πλῆθος περιηγητῶν ἐπισκέφθηκαν τὴν Χίον μετὰ τὴ καταστροφὴ καὶ μᾶς δίνουν συγκλονιστικὰ περιγραφές. Ἡ συμφορὰ τῆς Χίου ἀπησχόλησε τὴν ἐπιστήμην, τὴν τέχνην, τὴν δημοσιογραφίαν χάριν ἐνημερώσεως τῆς διεθνούς κοινῆς γνώμης καὶ εὐαίσθητοποίησεν τὰ Κοινοβούλια ἀρκετῶν χωρῶν⁸². Ἐξάλλου οἱ πολύτιμες ἱστορικὲς εἰδήσεις ἀπὸ ἀφηγήσεις αὐτοπτῶν ἐπιζώντων ποὺ συγκεντρώθηκαν ἀπὸ τὸν Στυλιανὸν Βίον καὶ ἄλλους Χίους ἐλέχθη ὅτι ἔχουν τὴν ἴδια συγκινησιακὴ ἔνταση καὶ ζωντάνια μὲ τὶς παραστάσεις τοῦ πίνακα τοῦ Ντελακρουά⁸³.

Βεβαίως ὁ γενναῖος Ψαριανὸς ναυτικός, Κῶν/νὸς Κανάρης μὲ τὴν πυρπόλησιν τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδας ἐκδικήθηκε τὴν καταστροφὴ τῆς Χίου⁸⁴, γεγονὸς ὅμως ποὺ ὄξυνε τὴν ἐκδικητικότητά τῶν Τούρκων, ἀφοῦ ἐπῆραν ἐννιακοσίους φυλακισμένους ἀπὸ τὶς ὑπόγειες φυλακὰς τοῦ φρουρίου καὶ τοὺς θανάτωσαν⁸⁵.

Ὁ μεγάλος διδάσκαλος τοῦ Γένους, Ἀδαμάντιος Κοραΐς, συγκλονισμένος ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τῆς Χίου, τὶς σφαγὰς καὶ τὶς αἰχμαλωσίαις Χίων, γράφει στὸν Ἐθνικὸ εὐεργέτη Βαρβάκη: «Ἡ τελευταία σου ἐπιστολὴ 24 Μαΐου ἦλθε εἰς καιρὸν ὅτε εἶχα

χρείαν παρηγορίας διὰ νὰ μὴ σχάσω ἀπὸ τὸ κακὸν μου διὰ τὴν ἀπαρηγόρητον καὶ ἀπροσδόκητον συμφορὰν τῆς Χίου, τὴν ὁποίαν ἀκόμη αὐτοῦ δὲν ἐγνώριζες...». Στὴ συνέχεια ζητεῖ ἐκλιπαρώντας τὴν χρηματικὴν βοήθειαν τοῦ Βαρβάκη, γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῶν Χίων αἰχμαλώτων: «Τούτους ὅλους», γράφει, «φραντίσου ὅτι τοὺς ἔχεις ἔμπροσθέν σου ἀλυσσοδεμένους, θρηνοῦντας καὶ ζητοῦντας ἀπὸ τὸν Βαρβάκην βοήθειαν... Ἐνθυμεῖσαι, φίλε μου, ὅτι μία ἀπὸ τὰς ἀγαθοεργίας, διὰ τὰς ὁποίας ὁ Θεὸς ἐλέους καὶ οἰκτιρμῶν βάλλει τοὺς ἐλεήμονας εἰς τὰ δεξιὰ Του, εἶναι τὸ “ἐν φυλακῇ ἤμην καὶ ἤλθετε πρὸς μέ...” . Σῶσε, φίλε μου, ἀπὸ τὸν πειρασμὸν τῆς τυραννικῆς ἀσελγείας καὶ τῆς ἀσεβοῦς θρησκείας ὅσους δυνηθῆς...». Ἀλλ’ ὅμως ἡ ἀπάντηση τοῦ Βαρβάκη εἶναι ἀρνητικὴ. Ὁ μέγας εὐεργέτης ἔχει ἐξαντλήσει τὶς οἰκονομικὲς του δυνατότητες. Ὁ Κοραῆς δὲν πτοεῖται. Ὁρθώνει τὴ φωνὴ τῆς καρδιᾶς του ἰσχυρότερη, δραματικότερη καὶ ἐκλιπαρεῖ αὐτὸς ὁ διαπρεπὴς λόγιος, ὁ ζητιάνος χάριν τῆς πατρίδος, βοήθειαν: «Ἐὰν ἀκριβέ μου φίλε, γράφει, μετὰ τὴν ἐξέτασιν βεβαιωθῆς ὅτι δύνασαι ἀκόμη νὰ βοηθήσεις τοὺς ἀναστενάζοντας αἰχμαλώτους ἀδελφούς μας, πρόσεχε (σὲ τὸ λέω μὲ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς), πρόσεχε διὰ τοὺς οἰκτιρμούς τοῦ Θεοῦ, μὴ τοὺς στερήσης τὴν βοήθειαν ταύτην, διὰ νὰ μὴ χάσης τὸν μισθὸν ὅλων τῶν περασμένων σου καλῶν ἔργων, ἀλλὰ στείλε πάραυτα εἰς βοήθειαν ἢ ἀργύρια, ἐὰν ἀγαπᾷς... ἐὰν περισσεύῃ τίποτε, διὰ νὰ θεραπεύσης τὰς πληγὰς τῆς πατρίδος μας, δὲν σοὺ τὸ ζητῶ ἐγώ. Φαντάσου ὅτι βλέπεις τὸν Χριστόν, ἐπάνω εἰς τὸν Σταυρὸν βρεγμένον μὲ τὰ αἵματά του καὶ φωνάζοντας πρὸς σέ, τὰ πατρικὰ τοῦτα λόγια: “Υἱέ μου Βαρβάκη, πολλαὶ χιλιάδες αἰχμαλώτων βαπτισμένων εἰς τὸ ὄνομά μου, κινδυνεύουν τὴν ὥραν ταύτην νὰ μὲ ἀρνηθῶσεν καὶ νὰ ἐναγκαλισθῶσιν τὴν βδελυρὰν θρησκείαν τοῦ Μωάμεθ. Ἰδού ὁ καιρὸς, βαπτισμένε εἰς τὸ ὄνομά μου, ἀγαπητέ υἱέ, νὰ σώσης τοὺς βαπτισμένους ἀδελφούς σου ἀπὸ τὸν τουρκικὸν μολυσμόν⁸⁶.

Τὸ 1801 ὁ Κοραῆς γράφοντας στὸν Κοντόσταυλο σημείωνε μεταξὺ ἄλλων: «Ἡ ἡλικία μου δὲν συγχωρεῖ νὰ ἐλπίζω τὰ ἀδύνατα, νὰ ἰδῶ τὸν ἀφανισμόν τῶν τυράννων τῆς Ἑλλάδος. Παράγγειλε ὅμως κανέναν ἀπὸ τοὺς ἐγγονούς σου, ἂν κατὰ τύχην ἔλθει εἰς Παρισίους, νὰ ζητήσῃ τὸν τάφον μου καὶ νὰ φωνάξῃ τρίς: “Ἠλευθερώθῃ ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ τὸ ἄνομον Ἕθνος”»⁸⁷. Ἀλλ' ὁ Κοραῆς ἔζησε καὶ εἶδε τοὺς καρπούς τῶν μόχθων του, εἶδεν ὅτι ἐπόθησε ὁραματίσθηκε.

Οἱ εἰδήσεις πού ἀρνούμεθα ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἱστορικῶν πηγῶν καὶ ἀπὸ τὴν παγκόσμια βιβλιογραφία γιὰ τὰ γεγονότα τῆς Χίου κατὰ τὴν Ἐπανάσταση συγκλίνουν στὴ συντριπτική τους πλειοψηφία πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, καὶ μιλοῦν μὲ συμπάθεια γιὰ τὴν τραγικὴ αὐτὴ σελίδα τῆς Ἱστορίας.

Ὁ Βαχίτ Πασάς, τοποτηρητὴς τῆς Χίου τὸ 1822, στὰ ἀπομνημονεύματά του ἐξιστορεῖ τὰ τῶν σφαγῶν τῆς καταστροφῆς τῆς νήσου κατὰ τρόπον ὠμόν καὶ ἀνάλγητον, ἰσχυριζόμενος ὅτι καὶ ὁ πασάς ἐζημιώθῃ τὸν κεφαλικὸν φόρον⁸⁸.

Ἀρνητικὴ εἶναι καὶ ἡ τοποθέτηση τοῦ Prokesch – Osten, ὁ ὁποῖος καταλογίζει εὐθύνην γιὰ τὴν καταστροφὴ τῆς νήσου στοὺς κατοίκους τῆς, διότι ὅπως ἰσχυρίζεται οἱ Χίοι ἔσφαξαν Μουσουλμάνους ἀγνοήσαντες τὴν περὶ ἐπιεικείας ὑποσχέσιν τοῦ σουλτάνου, ἐνῶ συμβαίνει τὸ ἀκριβῶς ἀντίθετο. Ἐπιπλέον χαρακτηρίζει τοὺς ὁμήρους ὡς κατασκόπους⁸⁹.

Ανάλογη αρνητική είναι ή στάση τῶν Τούρκων ιστοριογράφων καὶ συγκεκριμένα τοῦ Τούρκου ιστορικοῦ Δζεβδέτ, ὁ ὁποῖος προσπαθεῖ νὰ παρέλθει ἐν σιγῇ τὶς σφαγές⁹⁰.

Απομένει ή περαιτέρω αξιοποίηση τῶν παραπάνω ἀπὸ τοὺς ιστορικοὺς. Τὸ 1822 κατὰ τὸν Οὐγκῶ: «Ἡ Χίος τ' ὁλομορφο νησὶ μαύρη ἀπομένει ξέρα». Τὸ 1881 μὲ τὸν μεγάλο σεισμὸ ή Χίος ἰσοπεδώθηκε. Ἐν ἔτει 2012 κατεκάη τὸ 80% τῆς βλάστησής του καὶ στέγνωσε τὸ δάκρυ στὰ μαστιχόδεντρα.

Οἱ Χῖοι, φίλεργοι, ἄνθρωποι μὲ ἀγάπη στὰ γράμματα, στὶς τέχνες καὶ τὸ πολιτισμὸ μὲ τὴν ἀδάμαστη θέλησή τους κάθε φορά πού ή Χίος καταστρέφεται, κατορθώνουν νὰ τὴν ἀναδείξουν καὶ πάλιν «ὡς τὴν καλλίστην τῆς ἐμπορίας καὶ φιλεργίας καὶ φιλομουσίας ἐστίαν»⁹¹.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1 Βλ. Μαρία Γ. Γιατράκου, *Αναλυτική Βιβλιογραφία περὶ τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ Καταστροφῆς τῆς Χίου*, 21ος τόμος Δελτίου Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀνάτυπον, Ἀθήνα 1978

2 Φιλίππου Π. Ἀργέντη, *The massacres of Chios described in contemporary diplomatic reports*, England 1932.

Τοῦ ἰδίου, *The expedition of Colonel Fabrier to Chios...* Oxford 1933.

The expedition of the Florentines to Chios (1599) described in contemporary diplomatic reports and military dispatches..., London 1934, *Bibliography of Chios from classical times to 1936*, Oxford 1935.

The costumes of Chios. Their development from the XVth to the XXth century, London 1953.

Libro d' oro de la noblese de Chio.... Vol, 1, 2, 1 : *Notices historiques* 2. *Arbres genealogiques*. London 1955.

The occupation of Chios by the Genoese and their administration of the island 1346-1566 described in contemporary documents and official dispatches by Philip P. Argenti..., Vol. I-III. Vol. 1: *Text*, Vol. II *Codex and documents* Vol. III *Notarial deeds*, Cambridge 1958

The occupation of Chios by Germans and their administration of the island, Described in contemporary documents..., Cambridge 1966.

The Religious minorities of Chios, Jews and Roman Catholics..., Cambridge 1970.

Diplomatic Archive of Chios 1577-1841 Vol. I-II, Cambridge 1954.

Arnold C. Smith, *The architecture of Chios...*, edited by Philip P. Argenti, London 1962.

The Folk-lore of Chios Vol. I-II.

Φίλιπ Π. Αργέντης και Στίλπων Π. Κυριακίδης, *Η Χίος παρά τοῖς γεωγράφοις καὶ περιηγηταῖς...*, τόμ. 1-3, Αθήναι 1946.

3 Ιωάννου Βλαχογιάννη, *Χιακὸν Ἀρχεῖον*, τ.τ. Λ'-Ε', Αθήνα 1910.

4 Ἀμαντος Κ., *Συμβολὴ εἰς τὸ Χιακὸν γλωσσάριον καὶ τὸ χιακὸν τοπωνυμικόν*, Αθήναι, 1926.

Τὰ γράμματα εἰς τὴν Χίον κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν 1566-1822, Πειραιεύς, 1946.

5 Στέφ. Δ. Καββάδας, *Οἱ κώδικες τῆς Χίου*, Μέρ. Α', Χίος 1950.

Τὰ κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Συλλόγου Ἀργέντη καὶ ὁ κατάλογος τοῦ ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ ἀντικειμένων..., Αθήναι 1938.

Λεωνῆς Κολβοκορέσης. «Ένας Χίος εὐπατρίδης», Χίος 1965.

Ἀπὸ τὴν τοπικὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν. Ὁ Ἅγιος Ἰάκωβος, (Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περιοδικοῦ ὁ «Ἐθνομάρτυς Πλάτων», ἄρ. 158.

Νοταριακοὶ κώδικες τῆς Βολισσοῦ Χίου (Πρόλογος ἔγγραφα) Τόμ. Α'-Β', Αθήναι 1966, 67.

Ὁ Παπατρέχας τοῦ Ἀδ. Κοραή..., Αθήναι 1968, (Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Χιακῆς Επιθεωρήσεως», τεύχ. 17-18, σσ. 3-8).

Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Νικάνδρος Φιλάδελφος – Γεωργιάδης, *Χρονικόν τῆς ἐν Χίῳ γυμνασιαρχίας του*. Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Χιακῆς Επιθεωρήσεως», τεύχ. 32ον, Αθήναι 1973.

Ἀρμολούσικα..., Αθήναι 1976.

Τὰ ἱατρικὰ βιβλία τοῦ Κοραή..., α.τ. α.ε.

Γεώργιος Ι. Ζολώτας, *Ἱστορία τῆς Χίου*, τ. Γ', σσ. 501-502.

6 Βλ. ὑποσημ. 2 σελίδας 1, ο.π.

Α.Ν. Παχνού «Χίος», *Μεγάλῃ Εγκυκλοπαίδεια Δρανδάκη*, σσ. 615-616.

Ἀνδρέου Ζ. Μάμουκα, «Παράγραφος Γραφῆς ἐνὸς Γραικοῦ Α. πρὸς τὸν φίλον του Ν. περὶ τῆς Χίου», Γ' Χιακὸν Ἀρχεῖον Ιω. Βλαχογιάννη, τ. Α', σ. 304.

7 Βλ. σχετικὰ, Χριστόφορος Πλ. Καστάνης, Ὁ Ἑλληνας Ἐξόριστος (μετάφραση Χρήστου Γ. Γιατράκου), Αθήνα 2001, ἐκδόσεις «Ἐπικοινωνίες Α.Ε.»

8 Βλ. Μαρία Γ. Γιατράκου, *Αναλυτικὴ βιβλιογραφία...*, ο.π.

9 Κ. Οἰκονόμου, *Λόγος περὶ προσευχῆς*, σέλ. 182 (περιέχεται στὴ συλλογὴ τῶν ἐκκλησιαστικῶν του λόγων).

10 Henry Albertson van Post, *A visit to Greece and Constantinople*

in the years 1827-1828, Νέα Υόρκη 1830, σέλ. 274-301, στο Φίλ. Αργέντης - Στίλπ. Κυριακίδης, Η Χίος παρά τοις Γεωγράφοις καὶ περιηγηταῖς, ΙΗ' αἰών, Αθήνα 1946, τ. Γ', σέλ. 1863.

11 Karl von Hailbronner, Horgeland und Abendlund, Bilder von der Donau, Στουτγάρδη - Τυβίγγη 1845, σσ. 119-124, στον Φίλ. Αργέντη - Στίλπωνα Κυριακίδη, Η Χίος παρά τοις Γεωγράφοις..., τ. Γ', ο.π., σέλ. 1865

12 ό.π., σέλ. 1867

13 ό.π., σέλ. 1867, 1868

14 Fritz von Farknheid, Reise durch Griechenland, Klein - Asien, die Troische Ebene, Constantinopel, Rom und Sicilien, Königsberg 1875 (Αργέντης - Κυριακίδης), ο.π., σέλ. 1874

15 Νίκος Σβορώνος, Μία αναδρομή στην ιστορία τοῦ αἰγαιακοῦ χώρου, «Τὸ Αἰγαῖο ἐπὶ κέντρο τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ», Αθήνα, χ.χ., σέλ. 63

16 Βλ. Pl. Kastanis, The Greek Exile or a narrative of the captivity and escape of Christoforus Plato Castanis, during the massacre on the island of Scio, by the Turks, together with various adventures in Greece and America, written by himself, Philadelphia 1851 and History of the massacre of Greece on the island of Scio, by the Turks with various adventures in Greece and America, by Ch. P. Castanis, Philadelphia 1853. Χρ. Πλ. Καστάνης, Ὁ Ἕλληνας Ἐξόριστος, μεταφρ. Χρήστου Γ. Γιατράκου, Αθήνα 2001, σέλ. 31

17 Marie Louis Comte de Marcellus, Episodes litteraires en Orient, Παρίσι 1851, σέλ. 64 (Βλ. σχετικά Αργέντης - Κυριακίδης), τ. Β', σέλ. 9,64.

18 Hans Muller, Griechische Reise und Studien, Λειψία 1887, Αργέντης - Κυριακίδης, [τ. Γ'], ο.π., σέλ. 1887.

19 ό.π., σέλ. 1877

20 Βλ. Μαρία Γ. Γιατράκου, Αναλυτική βιβλιογραφία περὶ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ καταστροφῆς τῆς Χίου (1822), ο.π., σέλ. 4.

21 Hans Muller, Φίλ. Αργέντη - Στίλπ. Κυριακίδη, ο.π., τ. ΙΗ', σέλ. 1877

22 Βλ. Jean de Countant Biron (Αργέντης - Κυριακίδης, Η Χίος παρά τοις Γεωγράφοις καὶ περιηγηταῖς), ο.π., σέλ. 135

23 George Waddington, A visit to Greece in 1823 and 1824, Λονδίνον 1825, σσ. 17-32. (τὸ ἀπόσπασμα προέρχεται ἀπὸ τῆ β' ἔκδοση τοῦ ἔργου Φίλ. Αργέντη - Στίλπ. Κυριακίδη, ο.π., τ. Γ', σέλ. 1851).

24 Βλ. Ανδρέας Ζ. Μάμουκας, Παράγραφος γραφῆς ἐνὸς Γραικοῦ Α' πρὸς τὸν φίλον του Ν., περὶ τῆς καταστροφῆς τῆς Χίου, αὐτοτελές, Σμύρνη 31 Ὀκτωβρίου 1822, σέλ. 4 καὶ ἡ πρώτη μορφή ἀφηγήσεως περιέχεται εἰς τὸ Χιακὸν Ἀρχεῖον τ. Γ', Αθήναι 1924, σσ. 259-319.

Σύναξη μελλονύμφων (18.05.22)

«Ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων»
(Φιλοσοφική Ἀθηνῶν 23.05.22)

«Απόλαβε τόν θρόνον Σου, ὦ Πάτερ» (15.05.22)